

2. Грицюк П. М., Джоші О. І., Гладка О. М. Основи теорії систем і управління : навч. посіб. Рівне : НУВГП, 2021. 272 с.

3. Крижанівський А.Ф. Правопорядок в інтеграційних правових системах. Актуальні проблеми держави і права: зб. наук, праць / М-во освіти і науки України, ОНЮА. О., 2005. Вип. 25 С. 83-88.

4. Оборотов Ю. М. Дослідження цінності держави як актуальний напрям сучасного правознавства. Право України. 2010. № 1. С. 44-51.

5. Красюк Ю. Соціальний та правовий порядок і стабільність суспільства: взаємозв'язки й взаємообумовленість. Право України. 2007. № 7. С. 30-33.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-490-3-3>

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В РІЗНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМАХ

Атаманова Н. В.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Онищук Н. П.

*студентка 2 курсу магістратури
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Правове регулювання штучного інтелекту (ШІ) у сучасному світі є однією з найбільш актуальних проблем, що вимагає узгоджених підходів на національному та міжнародному рівнях. Незважаючи на те, що різні правові системи розробляють власні механізми регулювання, загальні тенденції свідчать про необхідність забезпечення прозорості, відповідальності та етичного використання ШІ [1; 2]. Відсутність єдиного підходу ускладнює розробку ефективного законодавства та створює потенційні ризики для фундаментальних прав людини. Це зумовлює потребу у порівняльному аналізі особливостей нормативної регламентації ШІ в різних правових системах.

Аналіз романо-германської правової системи показує, що регулювання ШІ у країнах Європейського Союзу спирається на нормативні акти, зокрема на Акт про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act), що запроваджує

ризик-орієнтований підхід [3]. У Німеччині та Франції правове регулювання штучного інтелекту базується також на основі директив Європейського парламенту та Ради і національних нормативно-правових актах. В обох державах розроблено національні стратегії розвитку ШІ, зокрема «Strategie Künstliche Intelligenz der Bundesregierung» (ФРН, 2018) та «Stratégie nationale pour l'intelligence artificielle» (Франція, 2018), які визначають основні напрями розвитку, проте не містять детально регламентованих кількісних показників [4, с. 83].

У Нідерландах регулювання ШІ здійснюється відповідно до норм Регламенту (ЄС) 2016/679 (GDPR), Регламенту ЄС про цифрові ринки (DMA) та Регламенту ЄС про цифрові послуги (DSA), однак єдиний орган, відповідальний за координацію державної політики у сфері ШІ, відсутній. Повноваження щодо регулювання розподілені між такими органами, як Dutch Authority for Digital Infrastructure (RDI) та Autoriteit Persoonsgegevens (AP). Впровадження технологій ШІ здебільшого здійснюється на муніципальному рівні, що свідчить про децентралізацію регулювання.

В Естонії діє Закон про цифрові послуги (Digital Services Act, 2018), що передбачає інтеграцію ШІ у державне управління. Затверджена «Національна стратегія штучного інтелекту KrattAI» (2019) визначає відповідальні органи та конкретні цільові показники. Особлива увага приділяється впровадженню ШІ у систему надання державних послуг, зокрема через X-Road та автоматизовані чат-боти у публічному секторі [5, с. 4].

В Україні поступово здійснюється адаптація національного законодавства до стандартів ЄС у сфері штучного інтелекту. Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні», визначено принципи використання ШІ у публічному секторі, включаючи інші нормативно-правові акти [6]. Вже функціонують алгоритмічні системи аналізу судових рішень (WINCOURT, Verdictum PRO), оцінки ризиків у державних закупівлях (DOZORRO) та моніторингу стану довкілля (DeepGreen Ukraine). Водночас залишаються неврегульованими питання правової відповідальності за алгоритмічні рішення, етичного використання ШІ та необхідності ухвалення комплексного законодавчого акту, що визначатиме правові межі застосування ШІ у державному та приватному секторах.

Англо-саксонська правова система характеризується менш жорстким нормативним підходом до регулювання ШІ, що пояснюється широким застосуванням судових прецедентів та гнучкістю законодавчих процесів. У США правове регулювання ШІ здійснюється через секторальні підходи, які охоплюють питання етики, безпеки та відповідальності. Велика Британія акцентує увагу на саморегулюванні індустрії та впровадженні стандартів етичного використання ШІ [7]. У Канаді важливу роль відіграє питання

прозорості алгоритмів та запобігання дискримінації. Відсутність уніфікованого підходу до визначення правового статусу ІІІ та його відповідальності залишається однією з головних проблем у цій правовій сім'ї.

Соціалістичні правові системи, зокрема Китай, демонструють централізований підхід до регулювання ІІІ, зосереджуючи увагу на державному контролі за технологіями. Використання ІІІ у КНР регулюється численними нормативними актами, які встановлюють обмеження для компаній і користувачів щодо обробки та аналізу даних. У країнах із релігійними правовими системами, таких як Саудівська Аравія та Об'єднані Арабські Емірати, ІІІ розглядається як інструмент для розвитку економіки, але водночас регулюється відповідно до релігійних норм і традицій [2; 5]. Традиційні правові системи, наприклад у Південній Африці, лише починають формувати нормативну базу для регулювання ІІІ, зосереджуючись на питаннях захисту прав людини та недискримінації.

Важливо відмітити, що у більшості правових систем залишається проблема правосуб'єктності ІІІ. У романо-германській традиції розглядається можливість введення категорії «електронної особи», яка дозволила б визначати відповідальність за рішення, ухвалені штучним інтелектом [2, с. 270]. Водночас в англо-саксонських країнах підхід більш прагматичний, зосереджений на відповідальності операторів та розробників ІІІ. У соціалістичних системах, таких як Китай, відповідальність найчастіше покладається на державні органи, які контролюють і впроваджують технології. Релігійні та традиційні системи, зокрема в країнах Близького Сходу, поєднують правове регулювання з етичними та культурними нормами, що впливає на правила застосування ІІІ.

Ключовим викликом у всіх правових системах є забезпечення прозорості алгоритмів. Наразі немає єдиного підходу до механізмів аудиту та пояснення ухвалених ІІІ рішень. У Європейському Союзі передбачено обов'язкове розкриття певних параметрів роботи ІІІ, особливо якщо він застосовується в сферах високого ризику, таких як судочинство чи медицина. В англо-саксонських країнах прозорість забезпечується через добровільне саморегулювання компаній. У соціалістичних системах контроль за прозорістю алгоритмів здійснює держава, що може призводити до обмежень доступу до інформації для широкого загалу. У релігійних правових системах питання прозорості часто розглядається крізь призму моральних стандартів і норм поведінки.

Отже, порівняльний аналіз показує, що в різних правових системах існують суттєві розбіжності у підходах до регулювання ІІІ. У романо-германській правовій системі регулювання здійснюється через кодифіковані нормативно-правові акти, що встановлюють чіткі рамки для розвитку технологій. Англо-саксонська система покладається на судові прецеденти та гнучке регулювання, що дозволяє швидко адаптувати

законодавство до нових викликів. Соціалістичні країни обирають централізоване регулювання з акцентом на державний контроль, а релігійні та традиційні системи враховують культурні й моральні аспекти застосування ШІ. Відсутність єдиної правової моделі для регулювання ШІ створює певні труднощі у міжнародній правовій гармонізації. Основними викликами залишаються питання правосуб'єктності ШІ, відповідальності за ухвалені ним рішення, прозорості алгоритмів та запобігання порушенням прав людини.

Література:

1. Manko D., Zghama A., Atamanova N., Arabadzhy A., Ustinov D. Legal regulation of the digital environment: digitization of the state-legal and law enforcement sphere. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12. Iss. 70. P. 125–133.
2. Атаманова Н., Федан С. Системна парадигма діджиталізації права. *Актуальні питання у сучасній науці*, 2024. (10 (28)). С. 261-272. DOI:10.52058/2786-6300-2024-10(28)-261-272.
3. Artificial Intelligence Act: MEPs adopt landmark law. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0449>. (дата звернення: 25.03.2024).
4. Атаманова Н.В., Дяченко О.В. Правова культура та її роль у формуванні правопорядку сучасної української держави. *Нове українське право*. 2022. № 1. С. 82-88.
5. Атаманова Н.В., Смирнов М.Д. Діджиталізація державно-правової сфери в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. С. 3-8.
6. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядження КМУ від 02 грудня 2020 р. N 1556-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.02.2025).
7. Burri T. The EU is right to refuse legal personality for Artificial Intelligence. URL: <https://www.euractiv.com/section/digital/opinion/the-eu-is-right-to-refuse-legal-personality-for-artificial-intelligence/> (дата звернення: 01.03.2025).